

Concept startnotitie Transitievisie warmte

Zoetermeer

CE Delft

Committed to the Environment

Concept startnotitie Transitievisie warmte

Zoetermeer

Delft, CE Delft, 7 januari 2021

CE Delft
Committed to the Environment

CE Delft draagt met onafhankelijk onderzoek en advies bij aan een duurzame samenleving. Wij zijn toonaangevend op het gebied van energie, transport en grondstoffen. Met onze kennis van techniek, beleid en economie helpen we overheden, NGO's en bedrijven structurele veranderingen te realiseren. Al 40 jaar werken betrokken en kundige medewerkers bij CE Delft om dit waar te maken.

1 Inleiding

De gemeente Zoetermeer streeft naar een aardgasvrije gebouwde omgeving in 2040. Dit houdt in dat alle energie die nodig is om gebouwen in Zoetermeer te verwarmen en te koelen én de energie voor warm water in 2040 duurzaam moet worden opgewekt. Deze ambitieuze doelstelling is opgenomen in het Programma Duurzaam & Groen 2020-2023 (Gemeente Zoetermeer, 2019). De Nederlandse ambitie — opgenomen in het Klimaatakkoord (Rijksoverheid, 2019) — is dat de gebouwde omgeving in 2050 aardgasvrij is. Zoetermeer vult dan ook een koploperpositie in op het gebied van aardgasvrije woningen.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat alle gemeenten uiterlijk in 2021 een transitievisie warmte (TVW) hebben vastgesteld in de gemeenteraad. In de TVW leggen gemeenten hun plannen voor de transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving vast. Het is belangrijk dat de TVW door stakeholders en inwoners gedragen wordt.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2-4 informatie over:

- De achtergrond van de TVW en de relatie met andere projecten in de gemeente Zoetermeer.
- De vertrekpunten voor de transitie naar aardgasvrij, zoals op dit moment bekend.
- Hoe bewoners, bedrijven en de gemeenteraad betrokken worden bij de totstandkoming van de TVW.
- En een overzicht van de stappen die worden genomen om de TVW op te stellen, en hoe de participatie is georganiseerd.

2 De transitievisie warmte en relatie tot andere beleidstrajecten

2.1 Wat is de transitievisie warmte?

In de TVW *"legt de gemeenteraad een realistisch tijdspad vast waarop wijken van het aardgas gaan. Voor de wijken waarvan de transitie vóór 2030 gepland is, zijn ook de potentiële alternatieve energie-infrastructuren (all-electric, (type) warmtenet, etc.) bekend"* (Klimaatakkoord, juni 2019).

Daarmee is de TVW het middel om inwoners en stakeholders in de gemeente te informeren over wat hen te wachten staat in de overgang naar een aardgasvrije warmtevoorziening. De visie geeft houvast bij het plannen van investeringen, verbouwingen en onderhoud aan woningen, bedrijven, energie-infrastructuren en de openbare ruimte.

Het vaststellen van een TVW in de gemeenteraad is geen eindpunt, maar het begin van een flinke verandering in de hele stad. De TVW beschrijft dan ook bij voorkeur duidelijk welke activiteiten de gemeente Zoetermeer de komende jaren gaat nemen om uitvoeringsplannen op te stellen.

Elke vijf jaar een update

De transitie naar aardgasvrij is pas net begonnen. Er is sprake van snelle ontwikkelingen, in nieuwe technieken, maar ook in instrumenten en wetgeving vanuit het Rijk. Omdat de TVW onderdeel is van deze dynamische ontwikkelingen, is het niet mogelijk om in de TVW 100% zekerheid te bieden voor de inwoners van Zoetermeer. De TVW is per definitie een momentopname met de kennis van nu, en zal dan ook als zodanig én als aanpasbaar aan nieuwe inzichten moeten worden gezien. Om deze reden wordt de transitievisie warmte eens in de vijf jaar geüpdatet.

2.2 Hoe verhoudt de transitievisie warmte zich tot andere beleidstrajecten?

Regionale Energiestrategie (RES)

Parallel aan het opstellen van de transitievisie warmte lopen in Zoetermeer andere beleids-trajecten. Zo werkt de gemeente Zoetermeer samen met 22 andere gemeenten in de regio Rotterdam - Den Haag aan een Regionale Energiestrategie (RES). De concept-RES beschrijft de mogelijkheden voor het grootschalig opwekken van hernieuwbare elektriciteit met wind- en zonne-energie. Onderdeel van de RES is de Regionale Structuur Warmte (RSW). De RSW geeft een inventarisatie van de mogelijkheden en kansen van grootschalige warmtenetten in de regio. We benutten deze kennis over de beschikbaarheid van regionale warmtebronnen bij het opstellen van de TVW.

De TVW is zelf weer input voor de RSW. De RSW kan de gemeentelijke TVW's in de regio in beeld brengen, zodat op regionaal niveau inzicht ontstaat in de warmtestrategie voor alle wijken. Zo wordt zichtbaar in welke wijken warmtenetten de voorkeur hebben, waar kansen liggen voor clustering van wijken en waar mogelijk een tekort aan warmte ontstaat die regionaal opgepakt kan worden. De TVW en de RSW werken zo samen aan de warmtetransitie. CE Delft bewaakt de relatie tussen het traject TVW en RES-proces (zie Tekstkader 1).

Tekstkader 1 - Afstemming met de RES

De TVW Zoetermeer heeft een belangrijke relatie met het proces van de RES Rotterdam – Den Haag. We nemen de beschikbare gegevens uit het RES-traject mee in de data-analyse. CE Delft heeft nauwe contacten met de RES-regio Rotterdam – Den Haag en de onderzoeken die daar lopen, en zorgt ervoor dat gedurende het traject de relatie wordt bewaard. De TVW van Zoetermeer is niet op tijd gereed om mee te nemen in de RSW 1.0, maar kan wel in het vervolg richting de RSW 2.0 verder worden meegenomen.

Omgevingsvisie Zoetermeer 2040

De nieuwe stadsvisie zet in op een verbetering van de concurrerende woonaantrekkelijkheid. Daar wil de transitievisie warmte aan bijdragen. Zoetermeer ziet de energietransitie in eerste instantie als een vastgoedopgave. Het streven is om de energietransitie in te zetten als aanjager voor de verbetering van de woonaantrekkelijkheid. De nieuwe stadsvisie zal daarom ook expliciet aandacht besteden aan de energietransitie.

3 Het vertrekpunt voor de transitievisie warmte

De TVW bouwt voort op bestaande initiatieven en reeds geformuleerde uitgangspunten. De uitgangspunten vullen we aan met de aandachtspunten van inwoners en andere stakeholders om te komen tot de criteria die we gebruiken om buurten of projecten te selecteren die kansrijk zijn om op korte termijn aardgasvrij te worden.

3.1 Wat doet de gemeente al op het gebied van aardgasvrij verwarmen?

De gemeente is al jaren actief met het van aardgas los halen van woningen. Zoetermeer heeft gekozen om in de aanpak naar aardgasvrij met gebiedsclusters te werken. Clusters zijn logische groepen gebouwen op basis van geografie, bouwjaar, eigendom en woning-typologie. De gemeente zoekt per cluster naar de meest geschikte warmteoptie. Met deze aanpak behoort Zoetermeer momenteel bij de koplopergemeenten in de transitie naar aardgasvrij (CE Delft, 2019).

Enkele concrete activiteiten van de gemeente Zoetermeer op het gebied van de energie-transitie in de gebouwde omgeving zijn de volgende:

- Zoetermeer is al sinds 2015 bezig met grootschalige renovaties in de wijk Palenstein.
- In 2017 ondertekende de gemeente samen met Zoetermeerse woningcorporaties de Green Deal aardgasvrij Palenstein. Met succes vroeg de gemeente subsidie aan vanuit de nationale Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) om de uitvoering te versnellen. Hierdoor is er zicht op meer dan 1.100 woningen die van het aardgas af gaan.
- Al sinds 2018 worden in Zoetermeer uitsluitend aardgasvrij nieuwbouwwoningen gebouwd.
- In 2019 is de gemeente begonnen met het uitbreiden van de aanpak van Palenstein naar de wijken Meerzicht en Driemanspolder. De gemeente richt zich op het bundelen en stroomlijnen van de investeringsmomenten van woningcorporaties en andere vastgoedeigenaren. In totaal zijn er nu concrete investeringsplannen om ruim 2.400 woningen aardgasvrij te maken. De gemeente wil de koploperpositie die zij hiermee heeft verkregen behouden.
- Verduurzaming eigen organisatie: de gemeente koopt haar eigen energie duurzaam in. Daarnaast heeft zij een actieplan opgesteld voor de verduurzaming van het gemeente-lijk vastgoed.
- De gemeente ondersteunt particuliere woningeigenaren in Zoetermeer bij het nemen van concrete stappen op het gebied van verduurzaming. Deze aanpak is gericht op het nemen van no-regret maatregelen. Voorbeelden van diensten waarmee de gemeente particuliere woningeigenaren ondersteunt: energiesafari's, energiescan van de woning, bewonersbijeenkomsten in alle buurten, energiecafés, energie party's. De gemeente werkt aan een Programmalijn Eigenaar-Bewoners (PEB) die de visie, strategie en aanpak van de gemeente ten aanzien van eigenaar-bewoners beschrijft. De PEB wordt een beleidsdocument van het Programma Duurzaam & Groen en wordt naar verwachting begin 2021 met de gemeenteraad gedeeld (Wattopia, 2020).

3.2 Reeds geformuleerde randvoorwaarden en uitgangspunten

In Zoetermeer is een deel van de wijk Oosterheem aangesloten op stadsverwarming. Daarnaast heeft de gemeente met de huidige drie aanpakken in Palenstein, Meerzicht en Driemanspolder zicht op ruim 2.400 aardgasvrije woningen in de periode tot 2030. Toch zijn er in Zoetermeer nog ca. 53.600 woningen met een gasaansluiting.[1] Ook moeten alle andere

[1] Cijfers 2019. Zie de Klimaatmonitor van Rijkswaterstaat: https://klimaatmonitor.databank.nl/Jive?workspace_guid=3d467bf6-ff05-4024-b156-645ba51e1456

gebouwen in de stad in 2040 aardgasvrij zijn. Om ervoor te zorgen dat Zoetermeer aardgasvrij is in 2040, gaat de gemeente ook in andere wijken en buurten aan de slag.

De gemeente heeft in het Programma Duurzaam & Groen 2020-2023 al uitgangspunten opgenomen voor de energietransitie in de gebouwde omgeving. Deze uitgangspunten vormen het vertrekpunt bij het selecteren van kansrijke buurten waar de gemeente aan de slag kan met aardgasvrij verwarmen. We lichten de uitgangspunten toe:

We verbeteren de kwaliteit van woningen met het oog op gezondheid

In de aanpak van aardgasvrij verwarmen is de verbetering van de gezondheid in de woningen een belangrijk aandachtspunt. Het gaat hier om aandacht voor een goed binnenklimaat, door aandacht te hebben voor een goede ventilatie in de woning, en aandacht voor de effecten van klimaatverandering. Voorkomen moet worden dat woningen te warm worden in de steeds warmere zomermaanden.

We verbeteren de kwaliteit van woningen met het oog op comfort/ energiebesparing

De gemeente heeft een ambitieniveau opgesteld voor de warmtevraag van de woningen in haar gemeente:
- maximale warmtevraag van 50 kWh/m^2/jaar voor eengezinswoningen;
- maximale warmtevraag van 75 kWh/m^2/jaar voor de gestapelde bouw.

De gemeente heeft voor de ambitie 50 en 75 kWh/m^2/jaar gekozen om de huiseigenaar een duidelijk perspectief te verschaffen. De gemeente en woningcorporaties zijn tot de conclusie gekomen dat deze waarden haalbaar zijn. Dit kan worden bereikt met spijtvrije, stapsgewijze maatregelen die op natuurlijke momenten kunnen worden uitgevoerd. Als deze ambitie wordt behaald, worden ook de belangrijkste alternatieve warmtetechnieken haalbaar en betaalbaar. De gemeente heeft haalbaar en betaalbaar gedefinieerd als: ‘binnen de kosten van groot onderhoud en de energierekening’. Dat is nu helaas nog vaak niet het geval. De gemeente participeert daarom ook in de landelijke lobby om in eerste instantie de energietransitie haalbaar en betaalbaar te krijgen voor iedereen en daarnaast de door de Raad vastgestelde waarden op nationaal niveau vastgesteld te krijgen in de isolatiestandaarden voor bestaande woningen.[2]

De gemeente heeft een regierol in de wijkaanpak naar aardgasvrij

De gemeente ontwikkelt per doelgroep een eigen aanpak. De gemeente ziet zichzelf als programmamanager die activiteiten van de woningcorporaties, de gemeente en de net-beheerder bijeenbrengt, kansen identificeert en projecten helpt op te starten. Eventueel kan de gemeente via een (garantie)fonds zorgen dat risicodragende investeringen in de stad worden gedaan. De daadwerkelijke uitvoering van deze projecten ligt bij de verschillende externe partijen. Deze rol past goed bij de samenwerking met grote vastgoedeigenaren. Bij VvE’s en particuliere woningeigenaren blijft de gemeente informeren en stimuleren, om hen zo een stap te laten zetten naar een toekomst waarin Zoetermeer zonder aardgas wordt verwarmd.

---

[2] https://stroomversnelling.nl/nieuws-bericht/motie-in-de-geest-van-de-brandbrief-standaard-en-streefwaarden-aangenomen/

Inwoners van Zoetermeer denken en praten mee met het energietransitiebeleid (niveau consulteren). Dit doen we volgens de uitgangspunten uit de kadernota Samenspraak (participatie)

Bij de trajecten RES, Omgevingswet en TVW speelt bewonersparticipatie een belangrijke rol. De gemeente stemt deze trajecten goed op elkaar af om te voorkomen dat mensen dubbel bevraagd worden. Het participatieniveau voor de TVW bestaat uit een combinatie van co-creatie in een afstemgroep met experts en vertegenwoordigers, tot consulteren met bewoners in stadsgesprekken. *De definitieve keuze voor het alternatief voor aardgas volgt in een later stadium en bij uitwerking van de TVW. Deze keuze willen we zoveel mogelijk in co-creatie met huiseigenaren maken en vullen we per situatie nader in.*

De gemeente streeft naar het combineren van de energietransitie in de gebouwde omgeving met verbeteringen op andere beleidsterreinen

Met het verduurzamen of volledig aardgasvrij maken van woningen wil de gemeente verouderde wijken een kwaliteitsimpuls geven. Hierbij zijn gezondheid (goede ventilatie, voorkomen van oververhitting) en comfort belangrijke aandachtpunten.

De kosten van de transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving zijn passend binnen de kosten voor groot onderhoud/renovatie en de energierekening

In het Klimaatakkoord is ‘woonlastenneutraal’ het uitgangspunt in de transitie naar aardgasvrij. Dit begrip wordt landelijk verder uitgewerkt/gedefinieerd. Vooruitlopend op deze landelijke uitwerking hanteert Zoetermeer het uitgangspunt ‘passend binnen de kosten voor groot onderhoud/renovatie en de energierekening’. Belangrijk om op te merken is dat alles nu op vrijwillige basis plaatsvindt, niets is verplicht.

Voorlopig standpunt met betrekking tot regionale warmtenetten:

Het voorlopige standpunt is en blijft dat er nog geen keuze wordt gemaakt of commitment wordt uitgesproken voor één alternatief bij voorbaat, inclusief regionale warmtenetten als de Warmtelinq of een aftakking daarvan. Het is momenteel niet helder of dit alternatief haalbaar en betaalbaar is én Zoetermeer kan de extra kosten als gemeente niet dragen. Er is wel volledig commitment voor de verkenning van opties. Dus ook voor de verkenning op een aansluiting op een regionaal warmtenet (Warmtelinq) met restwarmte als bron ter vervanging van aardgas (Gemeente Zoetermeer, 2020).

Verder is door de gemeenteraad besloten:

Voorafgaand aan het opstellen van de eerste TVW legt de gemeente eerst een procesvoorstel samenspraak aan de raad voor.

En naar de raad is aangekondigd:

- In de TVW werken we verder uit hoe landelijke regelgeving (Warmtewet) kan zorgen voor regulatie van deze ontwikkelingen.
- De TVW is bedoeld om meer duidelijkheid te geven over de toepassing van waterstof en warmtenetten. Keuzes hieromtrent komen dus later naar de gemeenteraad. De landelijke overheid gaat over de toepassing van thorium.

4 De stappen om te komen tot een transitievisie warmte

Stap 1: Technisch-economische analyse

In deze stap is de startnotie opgesteld en wordt de benodigde data voor de transitievisie gebundeld en geanalyseerd. Ook wordt gekeken naar de conclusies uit bestaande studies, en hoe deze in de transitievisie meegenomen kunnen worden. Aan het eind van deze stap zijn de inhoudelijke feiten duidelijk geworden.

Stap 2: Participatie

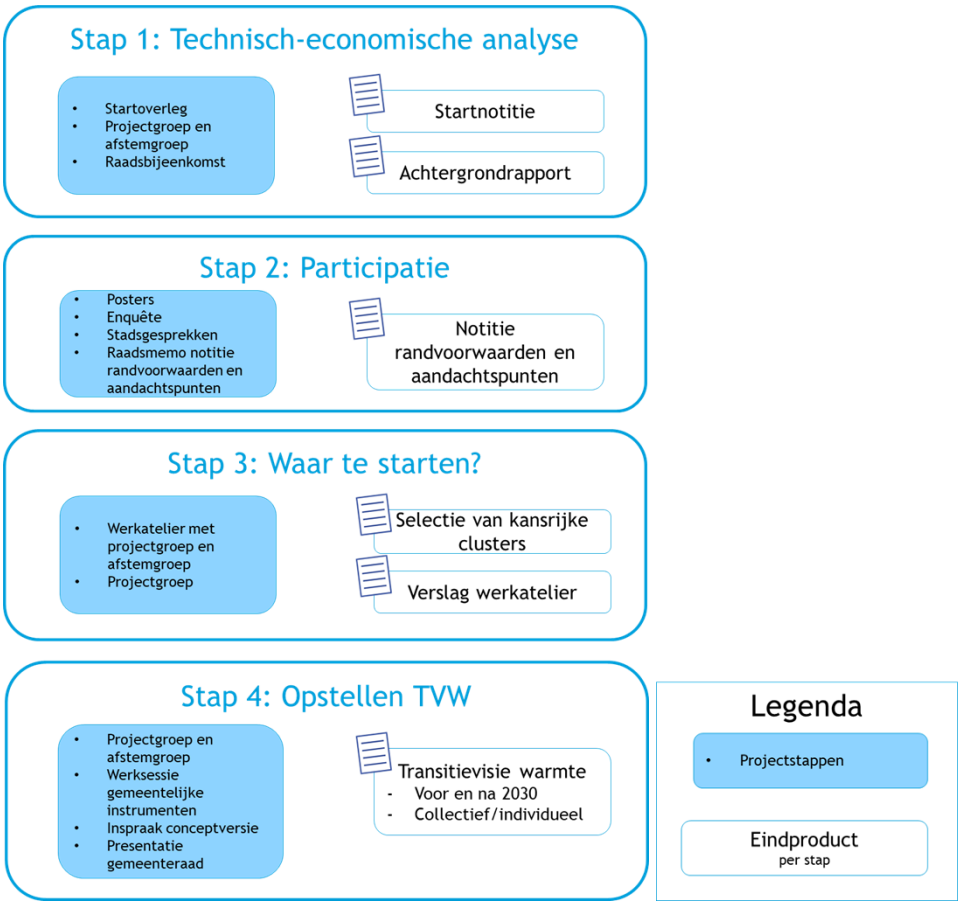
In deze stap staat de participatie met inwoners van de gemeente centraal. Hier wordt in Paragraaf 4.2 nader op ingegaan.

Stap 3: Waar te starten

In Stap 3 bekijken wij welke clusters van woningen kansrijk zijn om een aanpak (gelijk aan de aanpakken in Palenstein, Driemanspolder en Meerzicht) voor te ontwikkelen. Ook wordt de keuze gemaakt wanneer het opportuun is om met zo een aanpak te starten.

Stap 4: Opstellen transitievisie warmte

De conclusies uit de voorgaande stappen vormen de basis van de transitievisie warmte.
In de laatste stap wordt de transitievisie warmte opgesteld. In het derde kwartaal van 2021 zal de transitievisie warmte aan de gemeenteraad worden aangeboden.

4.1 Samen met Zoetermeerse stakeholders

De gemeente werkt al jaren intensief samen met de woningcorporaties Vestia, Vidomes en de Goede Woning, en netbeheerder Stedin aan de warmtetransitie. We gebruiken zoveel mogelijk de reguliere overlegmomenten, zowel ambtelijk als bestuurlijk, om de transitie-visie warmte met hen af te stemmen.

4.2 Participatie

Met participatie bedoelen we, dat we Zoetermeerse bewoners en bedrijven informeren én consulteren tijdens de ontwikkeling van de TVW. Het gaat daarbij om de bewoners en bedrijven in Zoetermeer. In een later stadium, als het gaat om de vormgeving van concrete Wijkuitvoeringsplannen, zal het niveau van participatie waarschijnlijk worden verhoogd naar dat van co-creatie.

Doel van het betrekken van bewoners en bedrijven

Voor de gemiddelde bewoner en de gemiddelde ondernemer (de glastuinders buiten beschouwing gelaten) in Zoetermeer, net zoals in de rest van Nederland, is het van gedachten wisselen over de warmtetransitie geen dagelijkse kost. Het uitgangspunt voor het in gesprek gaan met bewoners is accepteren dat iedereen in een eigen leefwereld leeft, met eigen zorgen, ideeën, doelen en idealen, die niet per se allemaal iets te maken hebben met het aardgasvrij maken van de gemeente Zoetermeer. We verwachten van bewoners geen commitment. Wel verwachten we dat iedereen een zekere nieuwsgierigheid heeft naar wat er in zijn of haar leefomgeving te gebeuren staat. Het doel van de participatie is daarbij drieledig:

1. Ons eerste beoogde resultaat is de nieuwsgierigheid te wekken van veel verschillende bewoners en bedrijven uit alle buurten van de gemeente, van verschillende leeftijden, verschillende leefsituaties, achtergronden en inkomenscategorieën.

2. Ten tweede willen we in gesprek met deze bewoners en bedrijven over het ‘hoe?’ van de warmtetransitie, waarbij we er overigens van uitgaan dat veel mensen het nut ervan ook zeker zullen bediscussiëren. De discussie kan gaan over de warmtetransitie in het algemeen en in de hele gemeente en zich ook toespitsen op wat dat betekent voor de buurt waar men woont. Door dit gesprek en vooral door veel te luisteren, leren we wat er speelt in de verschillende buurten, hoe bewoners en bedrijven denken over het aardgasvrij maken van de gemeente en welke vragen en zorgen er leven.

3. Tot slot willen we deze reacties vertalen naar wat dat betekent voor de verdere vormgeving van de warmtetransitie in de gemeente; waar moet de gemeente rekening mee houden, welke kenmerken van buurten zijn langsgekomen, welke zorgen leven er, welke actuele problemen en/of plannen spelen er in een buurt? Welke bewoners-initiatieven bestaan er in de gemeente/de buurten die op de een of andere manier in relatie staan tot de TVW?

Door de realisatie van deze doelen kan er een TVW worden geschreven, waarin de stem van bewoners mee is genomen en bewoners zich kunnen herkennen. Ook al is lang niet iedereen gehoord, door onze werkwijze hopen we op een redelijke afspiegeling van de vragen, zorgen en meningen van de bewoners en bedrijven van Zoetermeer.

Werkwijze wat betreft participatie van bewoners en bedrijven algemeen

Onze doelen willen we bereiken door:

- Informeren van bewoners via heldere, actuele informatie. Dat doen we op de webpagina van de gemeente.
- Consulteren en ontmoeten van bewoners. Dat doen we via een webenquête en (digitale) stadsgesprekken. Hiermee verzamelen we input voor de Transitievisie Warmte.
- Zorgen voor zichtbaarheid van het onderwerp overal in de stad om de nieuwsgierigheid te voeden. Dit doen we via de inzet van de online en offline gemeentelijke media, doe mee-platform en door middel van posters in de stad.

Webenquête

Wij stellen een webenquête op met vragen aan bewoners in het kader van de TVW en met mogelijkheden voor het uiten van zorgen, vragen en meningen van bewoners. De enquête staat open voor alle inwoners. De enquête zal Zoetermeer-breed toegankelijk worden gemaakt via Doe-mee. Door de inzet van posters in de stad, maar ook de gemeentelijke media worden mensen geattendeerd op de enquête (Streekblad, FB, Twitter, website en de posters in de stad). Alle bewonersgroepen en mensen waarmee wij contact hebben vanuit de energietransitie (dus het netwerk) attenderen wij via een e-mail en onze online nieuwsbrieven waarbij wij ook hen vragen om het door te zetten naar hun eigen netwerk.

(Digitale) Stadsgesprekken

Het de wens om bewoners ook te spreken over het aardgasvrij maken van hun woningen. Er worden drie stadsgesprekken voorzien. Afhankelijk van de coronamaatregelen op dat moment zullen dit of digitale bijeenkomsten zijn, of een aantal kleinere focusgesprekken met inwoners van Zoetermeer (consulterend), in combinatie met een webinar om mensen breder te informeren. Voor de bewonersgesprekken moet nog een indeling worden gemaakt. Er komt in ieder geval 1 bijeenkomst Zoetermeerbreed.

Communicatie

De reguliere gemeentelijke mediakanalen worden ingezet om de inwoners van Zoetermeer uit te nodigen voor de enquête en de stadsgesprekken.
Hiernaast wordt inwoners ook via een postercampagne uitgenodigd om mee te praten over een aardgasvrije gemeente. Deze posters hebben meerdere functies; zij attenderen bewoners, ook als zij verder niet kijken op de webpagina, op wat er te gebeuren staat in de stad. Het thema wordt visueel zichtbaar in de straten van Zoetermeer. Ten tweede geven we mensen die geen tijd hebben om naar een bijeenkomst (zie onder) te komen de gelegenheid om ter plekke informatie te downloaden en hun inbreng te leveren. Hiermee wordt doorgaans ook een ander deel van de bevolking aangesproken dan met de reguliere mediakanalen.

4.3 Hoe wordt de gemeenteraad betrokken bij de Transitievisie Warmte?

De gemeenteraad zal op drie momenten in het proces betrokken worden bij de transitievisie warmte.

1. Op 1 maart 2021 is een technisch overleg over deze startnotitie gepland.

2. In het tweede kwartaal van 2021 zal de gemeenteraad worden geïnformeerd over de resultaten van het participatieproces. Ook zullen tegelijkertijd de eerste conclusies uit de technische inzichten van de transitievisie worden gedeeld.
3. In het vierde kwartaal van 2021 zal de concept-TVW met de raad worden besproken alvorens deze ter besluitvorming zal worden voorgelegd.